

DIE AUF DEM HANDWEBSTUHL GEWEBTEN MÄNNERGÜRTEL

E. ASTEL

Zusammenfassung

Zur Volkstracht der estnischen Männer zählten die in verschiedenen Techniken und in unterschiedlicher Breite hergestellten Gürtel. Unter den Textilgürteln nahmen die auf dem Webstuhl gewebten Gürtel einen besonderen Platz ein. Die ältesten Angaben über solche Gürtel gehen in den Beginn des 19. Jh. zurück. Diese Gürtel fanden in Westestland, im Süden des Kreises Pärnumaa, sowie auf der Insel Muhu und in dem Kirchspiel Mustjala der Insel Saaremaa Ausbreitung. Diese auf den Handwebstühlen gewebten Gürtel wurden entweder aus wollenem Kettfaden und leinenem Einschuss oder auch aus reiner Wolle hergestellt. Gewöhnlich sind sie längsgestreift, wobei rot die dominierende Farbe ist. Die Gürtel aus dem Kirchspiel Mustjala sind einfarbig rot. Die Länge dieser Gürtel beträgt ca 3 m, die Breite weist aber grosse lokale Unterschiede auf und beträgt demnach 3 bis 31 cm.

UUSI LISANDEID SAAREMAA TALUEHITISTE UURIMISE ALALT

LEO TIHK

Eesti taluehitiste esimesed teaduslikud käsitlused ilmusid juba 1880. aastail ja sellest ajast alates on meie taluehitiste uurimine jätkunud tänaseni. Uurimisobjektiks on olnud eeskätt konkreetseid säilinud ehitised. Nende põhjal ongi kujunenud üldkehtiv arvamus, et eestlaste taludes elati juba pikki sajandeid rehetoas ja sellega külgnevates kambrites. Meie naaberrahvaste taluehitiste kompleksi kuulus aga tavaliselt elamu, millel ei olnud rehe funktsioone. See erinevus oli silmatorkav ja oluline. Etnograafid on seda eestlaste taluelamu eripära püüdnud mitmeti seletada. Osa taluehitiste uurijatest on arvanud, et ka eestlastel elasid varem iseseisvates elamutes nagu naaberrahvadki, kuid laastavate sõdade ja üha kasvava feodaalse eksploateerimise tagajärjel polnud lõpuks enam võimalik eraldi elamut ehitada. Siis võeti peamise eluruumina kasutusele rehetauba, mis sügiseti tuli rehepeksunädalatel taas tema põhilise funktsiooni jaoks elamu kohustustest vabastada. Talupojale omistatud varasem eraldi elamu jäi aga hüpoteetiliseks. Selle elamu kohta ei saadud midagi positiivset öelda ei arhiivimaterjalide läbitöötamise alusel ega säilinud taluhoonete etnograafilise uurimistöö tulemusena. Sellest faktilise materjali puudusest järeldas teine osa rahvaarhitektuuri uurijaid, et rehielamu kujunes eesti talupoja põhiliseks eluruumiks juba paljude sajandite eest, nimelt siis, kui teraviljakasvatamine muutus siinsele rahvastikule peamiseks elatusalaks. See seisukoht ongi viimastel aastakümnetel enam levinud.¹

Uudset valgust sellele küsimusele lubavad heita mõningad Saaremaalt pärinevad dokumendid, mis tänapäeval asuvad Taani riigiarhiivis. Sealne ülemarhiivaar dr. phil. V. Helk on viimastel aastatel Saaremaalt pärinevate dokumentide töötlemisel avastanud mitu akti, mis kõnelevad saarlaste eraldi elamust 17. sajandil, ning tänu temale on vastavad kserokoopiad allakirjutanul kasutada. Nii toetumegi järgnevas otseselt originaalmaterjalile.

Talumaade vahetamisega seoses on aastail 1632–1634 üheksas ülevaatuse aktis andmeid 44 talundi (adratalud, üksjalgade ja vabadike majandid) kohta. Neist selgub, et Põide kihelkonna 9 adratalu ja 1 üksjalamajand olid ehitistelt üsna halvas olukorras. Tumala küla pooladrikul Pitke Thomasel oli ainsaks ehitiseks üks tuba (Stuebe), 2¹/₂ sülda pikk ning lai. Kaarma kihelkonna Äikla

¹ Tiik L. Lisandeid Saaremaa taluehitiste uurimise alalt. — Rmt.: EM Ar. 29. Tln., 1976, lk. 170–188.

küla kolmveerandadrikul Ohle Jasy Jaanil oli aga elutuba (Wohnstube) $4 \times 3 \frac{1}{2}$ sülda, koos eestoaga (Vorstube), veel rehetuba koos rehealusega, ait koos eesruumiga (Vorkledt) ja saun koos võrusega (Vorhaus). Vaivere küla adralatalunikul Rempa Tofferil oli elumaja (Wohnhaus) 4×4 sülda ja selle küljes eestuba 3×3 sülda, edasi kaks väikest lauta, rehetuba koos rehealusega ja uue pooleli oleva rehealusega ning ait koos eesruumiga. Kuid sama küla täisadrikul Riseke Nickol oli ainsaks ehitiseks vana saun, 2×2 sülda. Kihelkonna Kõõru küla täisadrikul Kõre Peteril oli elutuba 3×3 sülda koos niisama suure eestoaga ja ühe kambriga toa küljes ning veel üks kamber, mõlemad 3×3 sülda; siis veel viljaait, uus elumaja $3 \times 2 \frac{1}{2}$ sülda ning uus rehetuba, mõlemad veel ehitamisel; edasi vana rehetuba ja rehealune. Üldse on 44 talundist vähemalt kümnel olnud elamu (Wohnstube *resp.* Wohnhaus) ja tavaliselt koos ruumika eestoaga ning neljal juhul koos kahe kambriga. Peale nende on Põide kihelkonna taludel mainitud toad (Stuebe) ja kambrid ning esinevad ka rehealused, kuid rehetubased nimetatud ei ole. See sunnib arvama, et niisugusel juhul täitsid "toad" ka rehetoa funktsioone, nii et tegemist on juba tuntud rehielamuga.

Eeltoodud antud mõõdusüdlad olid ilmselt taani 6-jalased südlad, à 1,883 m. Lisada tuleb veel, et eelnenud aastakümnetel olid Saaremaal laastanud mitmed sõjaretked, neist viimane, 1613. aasta veebruaris, oli eriti laastav. Seetõttu jäid ilmselt hävitamata ainult hõredamini asustatud ning suurtest teedest eemal paiknenud piirkondade taluehitised. Seevastu võib Põide kihelkonna talude nappi või koguni armetut hoonestust vähemalt osaliselt seletada sellega, et kihelkonna tihe asustus ning ilmne metsavaesus otse soodustasid laastamist iga sõjaretkel puhul. Eelmainitud aktide põhjal kujuneb mulje, et veel 1630-ndail aastail leidis iseseisvaid taluelamuid nii Kesk- kui ka Lääne-Saaremaal ning neid ei saa lugeda mõne kitsa piirkonna erandlikuks nähtuseks.

Dr. phil. V. Helki teine leid talundite iseseisvate elamute kohta käivate andmetega pärineb Loode-Saaremaalt, Tagamõisa (tookord Nemmall) piirkonnast. See on dateerimata loetelu 16 talundi hoonete kohta. Dateerimist võimaldab aga asjaolu, et antud pakis on terve rida sama mõisa kohta käivaid materjale 1675. aastast ning 1673. ja 1675. aasta maaraamatud (Landbuch), kus leidub ka loetelus esinevaid talude nimesid.

Loetelus on märgitud talundi valdaja nimi, iga ehitise otstarve, tavaliselt ka pikkus ja laius ilmselt rootsi küünrais (59,38 cm) koos hinnanguga, kuivõrd iga üksik hoone on kõlblik ümberpaigutamiseks. Maaraamatust nähtub, et 1673. aastal olid talude suurused väga ebahütlased, alates veerandadramaast kuni poolteise adramaani, ning üsna palju oli tühje või pooltühje talusid. 1675. aastal maaraamatu alusel tühje maid enam ei ole ja peale pooladrikute on ainult viis suuremat talu. Järelikult toimus siin talumaade ümberjaotamine kogu talumaa kasutusele võtmiseks ja talude suuruse ühtlustamiseks, mis tegi vajalikuks ka eelnimetatud 16 talundi ümberpaigutamise. Viimaste majanduslikus seisundis on suuri erinevusi nii hoonete kui ka koduloomade arvu osas. See lubab oletada, et ümberpaigutamisele määrati eeskätt vähema hoonestusega vaesemad pered ja ainult mõni jõukam, kelle ümberpaigutamisega suurenes tööhulk. Selle tõendamiseks toome paar näidet.

Loetelus nr. 13 – Wysiske Laise Fredrik. Ehitistest on tal nimetatud ainult rehetuba ja rehealune, mõlemad täiesti kõlbmatud (aldelles oduglige huus). Loomadest oli tal 1 härg, 2 lammast ja 2 kitse. 1675. a. kümniseregistris (Heitenregister) leiame ta Kõruse külas veerandadrikuna nimega Wisse Lasse Frederich. Nr. 11 – Ahe May Kiert. Tema kuuest hoonest olid rehetuba, rehealune ja saun täiesti kõlbmatud; ait ja kaks ühise katuse all asuvat loomalauda kõlblikud, kuid vajavad parandamist. Loomadest oli tal ainult 1 mullikas, 1 lammast ja 1 kits. Ta oli 1673. a. Kõruse küla all märgitud pooladriku Achly Martti lesk ning esines 1675. a. kümniseregistris veel pooladrikuna nimega Ache Marde Kerdt. Kumbagi neist 1675. aasta maaraamatus ei leidu.

Loetelus mainitud 16 talundi hulgas ei ole ühtegi suurt talu, kuid siiski on viis neist omanud iseseisva elamu (stuga). Peatume nendel seetõttu pikemalt.

Nr. 2 – Rein Cron. Ta võttis vastu $\frac{1}{2}$ adramaad Tappenbeck-külas ja viis sinna ka oma hooned. Need olid järgmised: 1 uus elamu (ny stuga) 17×11 küünart (seega $65,89 \text{ m}^2$), 1 rehetuba $7 \frac{3}{4} \times 6$ küünart (16 m^2), 1 rehealune $12 \frac{3}{4} \times 8$ küünart (36 m^2), 1 ait $8 \times 7 \frac{1}{4}$ küünart (20 m^2). 1 lamba- ja 1 kitse-laut kolme seinaga, vastselt ehitatud, $8 \times 6 \frac{1}{2}$ küünart (18 m^2). 1 saun $4 \frac{1}{2} \times 4$ küünart ($6,35 \text{ m}^2$), 1 veiselaut $7 \times 10 \frac{1}{2}$ küünart (25 m^2). Kõik need hooned olid kõlblikud ümberpaigutamiseks. Loomadest oli tal 2 hobust, 4 härga, 3 lehma, 5 lammast ja 4 kitse. 1673. a. oli Kõruse külas üksjalg Rein Krohnn. 1675. a. asus Rein Cron Tappenbeck-külas (hiljem Tammese), kus oli vastu võtnud pool adramaad sööti.

Nr. 3 – Frederik Cron. Tema hooned: 1 elamu $11 \frac{1}{4} \times 11$ küünart ($43,62 \text{ m}^2$), 1 rehetuba $11 \frac{3}{4} \times 9 \frac{1}{4}$ küünart (38 m^2), 1 ait $7 \frac{1}{2} \times 6$ küünart (16 m^2), 1 veiselaut $12 \frac{1}{2} \times 8$ küünart (35 m^2). 1 saun $5 \frac{1}{4} \times 4$ küünart ($7,43 \text{ m}^2$), 1 kõlbmatu veiselaut. Muud hooned olid transpordikõlblikud, kuid ta sai maad juurde ja jäi kohale. Loomadest olid tal 1 hobune, 4 härga, 3 lehma, 5 lammast ja 4 kitse. Väärib tähelepanu, et siin ei ole mainitud rehealust. 1673. a. oli ta veerandadrik Undva külas ning 1675. a. pooladrik.

Nr. 6 – Cattryna Hannus. Tema hooned olid: 1 täiesti uus elamu $10 \frac{3}{4} \times 8$ küünart ($30,3 \text{ m}^2$), 1 rehetuba $11 \times 9 \frac{1}{4}$ küünart ($35,85 \text{ m}^2$), 1 rehealune $6 \frac{3}{4} \times 8$ küünart (19 m^2), ait $5 \frac{1}{2} \times 5$ küünart ja veel üks ait 6×5 küünart (vastavalt $9,7$ ja $10,6 \text{ m}^2$). 1 veiselaut $8 \frac{1}{4} \times 7 \frac{1}{2}$ küünart (22 m^2). Neist rehetuba ja rehealune olid täiesti kõlbmatud, kaks aita ja veiselaut kõlbased ümber paigutada, kui neid pisut parandada. Loomadest oli tal 1 härg, 1 mullikas ja 2 lammast. 1673. a. oli ta Undva küla veerandadrik nimega Katzaricka Hannus, kuid 1675. a. on tema kui Kaddariko Hannuse maad antud juurdelõikeks naabrile.

Nr. 8 – Nemme Casper Hannus. Tema hooned olid: 1 elamu $10 \frac{1}{2} \times 8$ küünart ($28,93 \text{ m}^2$), 1 ait $7 \frac{1}{4} \times 7$ küünart (18 m^2), 1 tall $9 \frac{1}{2} \times 6$ küünart (20 m^2). Neist hoonetest elamu oli kõlbmatu, kuid ait ja tall kõlblikud ümberpaigutamiseks. Loomadest oli tal 1 härg, 2 lammast ja 2 kitse. 1673. a. oli ta Undva külas pooladrik nimega Nehme Kasper Hannus, kelle maast pool oli söötis. 1675. a. oli tema maa juba antud juurdelõigeteks kahele veerandadrikule.

Nr. 12 – Renholt Jürgen. Tema hooned olid: 1 elamu 8x6 küünart (16,91 m²). 1 rehetuba ja 2 veiselauta (mõõtmel näitamata). Kõik neli hoonet olid täiesti kõlbmatud ja kõdunenud (aldelles oduglige och förruttne). Ainult 1 ait 6x4¹/₂ küünart (9,5 m²) arvati kõlblikuks. Loomadest oli tal 1 hobune, 1 lehm, veel 1 veis (Vndtnött) ja 5 lammast. 1673. ja 1675. a. maaraamatuis ta sama nime all ei esine ning talu suurus jääb teadmata.

Antud loetelus on ainult hoonete välismõõtmel ja seetõttu ei selgu näiteks elamute ruumijaotus. Kui aga väikseima elamu põhjapindala oli ligemale 17 m², siis oli see ilmselt üheruumiline. Seevastu Rein Croni uus elamu ligemale 66 m² suuruse põhjapindalaga võis sisaldada kaks kuni kolm ruumi (elutuba + eestuba + kamber ?).

Loetelu 16 talundist ainult ühel (nr. 8) puuduvad rehehooned ja neljal on rehetuba ilma rehealuseta. Viimaste suhtes võib siiski arvata, et nende rehealused olid niivõrd kerged ehitised (näiteks hagudest põimitud seintega), et nende transportimist ette ei nähtud. Seitsmel juhul oli rehetuba veerand kuni neli küünart kitsam rehealusest, ühel juhul olid mõlemad ühelaiused, kuid kolmel juhul on rehetuba näidatud 1¹/₄ kuni 4 küünart laiema kui rehealune. Kuna see seniste kogemuste põhjal näib ebanormaalsena, siis võib arvata, et neil puhkudel on rehetoa laius antud koos räästa-aluse juurdeehitise (aganik või ka paar kambrit). Selle oletuse teeb tõenäoseks asjaolu, et väikseima rehetoa mõõtmel olid 4,6x3,5 meetrit ja suurima omad 8,3x8,6 meetrit. Põhjapindalad on seega vastavalt 16 ja 71 ruutmeetrit. Viimane näitaja tundub tõesti ebanormaalselt suurena, koos juurdeehitistega aga märksa usutavam. Saunu oli 16 talundi kohta seitse ning põhjapindala kõikus 6,35 m² ja 17,18 m² vahel, nii et leidis nii ühe- kui ka kaheruumilisi saunu. Kolm talundit oli ilma aidata, üheksal oli üks ja neljal kaks aita. Väikseima põhjapindala oli 9,7 m², suurima oma 20,5 m², suurima kaksikaida põhjapindala oli 34 m². Kolmel talundil pole lauta mainitud, ülejäänutel oli neid üks kuni kolm ning nende põhjapindalad ulatusid 11,6 m² kuni 35 m². Ka siin on võimalik, et kerge ehitusviisiga (hagudest põimitud seintega) lautu pole loetelusse märgitud, kuna need ei väärinud transportimist.

Kasutatud loendist nähtub koduloomade arvu põhjal, et mainitud 16 talu ei kuulunud suuremate ja jõukamate hulka ning sellele vastav pidi olema ka nende ehitiste hulk ja seisund. Ometi oli neist viiel oma iseseisev elamu peale rehetoa, nii et elamul ei olnud rehetoa funktsioone. Mõned elamud olid küll niivõrd vanad, et neid ei peetud vajalikuks ümber paigutada, kuid ühte on nimetatud ka täiesti uueks. Järelikult olid veel 1675. aastal Loode-Saaremaal adratalunike ja üksikjalgade taluehitiste hulgas rehehoonetest selgesti eraldatavad iseseisvad elamud üsna tavaline nähtus. Ja ometi kuulus see piirkond ka tolal oma põldude viljakuselt Saaremaa kehvemate hulka.

Muidugi tuleb silmas pidada ka neid tegureid, mis elamute ehitamist võisid soodustada. Nende hulgas tuleb esikohale tõsta piirkonna metsarikkust, mille tõttu polnud ehitusmaterjalist puudu. Teiseks tuleb arvestada ka seda, et alles 17. sajandi esimesel veerandil rajatud Tagamõisa põllud polnud veel niivõrd suured, et mõisategu oleks talupoegade tööjõudu samal määral hõivanud kui

näiteks Põide kihelkonna viljakamatel aladel. Ja veel võime oletada, et see piirkond sai ka 17. sajandi algul toimunud sõjakäikude puhul vähem kannatada kui Ida- ja Kesk-Saaremaa alad. Nii võis vana hoonestus säilida aastakümneid. Paikseks jäi ka suur osa kohalikust rahvastikust, kes pidas visalt kinni vanadest tavadest, ehitustraditsioonidest ja elamisviisist. Kõik need tegurid kokku aga aitasid kaasa, et iseseisvad taluelamud esinesid Saaremaal tõenäoliselt ka kuni 17. sajandi lõpuni, vähemalt antud piirkonnas.

Kui nüüd oleme veendunud, et vaatamata üleelatud ränkadele aegadele leidis Saaremaal kuni 17. sajandi lõpuni iseseisvaid taluelamuid, siis näib ka usutavana, et neid sõdade-eelsetel aegadel esines märksa arvukamalt ning enesestmõistetavalt kuulusid isegi keskmiselt jõukate talude hoonestiku hulka. Siit edasi on aga täiesti loogiline oletada, et varem esines iseseisvaid taluelamuid ka Eesti mandrialadel, kuigi selle kohta dokumentaalseid tõendeid säilinud ei ole. Ühenduses sellega tuleks revideerimisele võtta ka arvamus, et erinevalt oma naaberrahvastest on eestlased ainsana põhiliselt rehielamus elanud ja mitte kunagi taibanud eeliseid, mida pakkusid naabritele nende iseseisvad taluelamud. Ligemale 70 aastat sõdu ning feodaalse rõhumise intensiivistumine jättis oma jäljed. Sõdade perioodil vähenes rahvaarv katastroofiliselt ja hävisid taluehitised. Hoogsa läänistamisega sigines hulgaliselt uusi mõisaid ning nende tööjõuvajaduse tõttu suurendati teoorjust sellise määran, et talupojal tõesti ei jäänud aega ega võimalusi oma kodu korrastamiseks. Ja peale selle ei saa unustada metsaraiumise kohta käivaid arvukaid keeldusid ning mõisate poolt kehtestatud norme, mis rangelt piirasid talupoegade ehitusvõimalusi. Järelikult sundisid ühelt poolt majanduslikud raskused ja teiselt poolt ka administratiivsed takistused meie talurahvast pärast suurt sõdadeperioodi leppima rehielamuga, sel ajal kui mõnevõrra soodsamates oludes elavate naabrite juures jäid iseseisvad taluelamud endiselt kasutusele.

НОВЫЕ ДАННЫЕ ОТНОСИТЕЛЬНО КРЕСТЬЯНСКОГО ЖИЛЬЯ НА ОСТРОВЕ СААРЕМАА

Л. ТИИК

Резюме

Автор статьи продолжает публикацию нового дополнительного материала, касающегося крестьянских жилищ Сааремаа в XIX в. Сведения получены им при посредничестве главного архивариуса Датского гос. архива доктора В. Хелка (см. Л. Тиик, Ежегодник Этнографического музея, т. 29, Таллин, 1976, с. 170 – 188). Существует опись 60 усадебных строений, расположенных в центральной и западной части Сааремаа, в некоторых случаях указаны размеры помещений. В описи имеются

сведения относительно таких обычных дворовых построек, как жилая рига, амбар, баня и хлев. Жилая рига объединялась с гумном, а между ними располагалась одна или две жилые комнаты. В амбарах и банях было также одно или два помещения, причем в некоторых крестьянских усадьбах было по два амбара, а количество хлевов еще больше (доходило до трех). Заслуживает внимания тот факт, что каждая четвертая усадьба имела особое самостоятельное жилое помещение. Поэтому автор считает возможным утверждать, что по крайней мере на острове Сааремаа до конца XVII в. наряду с жилой ригой существовало отдельное жилое помещение. Такие особые жилые помещения известны и на материковой части Эстонии, что позволяет считать ригу не единственным исконным типом жилья древних эстов.

BEITRÄGE ZUR ERFORSCHUNG DER GEHÖFTSBAUTEN DER INSEL SAAREMAA

L. TIİK

Zusammenfassung

Der Verfasser setzt hiermit die von ihm begonnene Veröffentlichung neuer Materialien über Gehöftsbauten des 17. Jh. der Insel Saaremaa fort, die er dank der Vermittlung des Oberarchivars Dr. phil. V. Helk aus dem Dänischen Staatsarchiv erhalten hat (s. L. Tiik. Lisandeid Saaremaa taluehituste uurimise alalt. In: Etnograafiamuuseumi aastaraamat 29, Tallinn 1976, S. 170–188). Über Gehöftsbauten der mittleren und westlichen Teile der Insel Saaremaa sind entsprechende Aufzählungen von insgesamt 60 Bauernhöfen erhalten geblieben, zum Teil sogar mit Messangaben der einzelnen Räume. Sie enthalten Angaben über die gewöhnlichen Bauten des Bauerngehöftes, wie Wohnriege, Speicher, Sauna und Stallungen. Die Wohnriege stand nach diesen Aufzeichnungen unter einem Dach mit der Tenne und zuweilen mit einer oder zwei Kammern. Auch das Speicher- und das Saunagebäude wiesen zuweilen zwei Räume auf. Manche Gehöfte hatten zwei Speicher und bis drei Stallungen. Es muss aber ganz besonders hervorgehoben werden, dass durchschnittlich jedes vierte Gehöft ein von den übrigen Gehöftsbauten getrennt stehendes selbstständiges Wohnhaus hatte. Der Verfasser schliesst daraus, dass zumindest auf der Insel Saaremaa bis zum Ende des 17. Jh. neben der Wohnriege auch das altherkömmliche getrenntstehende Wohnhaus vertreten war. Wahrscheinlich war ein derartiges getrenntstehendes Wohnhaus auch auf dem estnischen Festland bekannt. Deshalb können wir nicht die Wohnriege für den alleinigen altherkömmlichen Wohnhaustyp der Esten halten.

KORTERIOLUDEST TARTU LINNAS AASTAIL 1920–1940

KADRI TAMMUR

Eesti NSV on meie maa üks urbaniseerunumaid vabariike, kus linnadesse on koondunud ülekaalukas osa rahvastikust. Seetõttu on muutunud aktuaalseks ja vajalikuks ka linnaolustiku uurimine. Linlase koduse olme üheks olulisemaks komponendiks on korter. Juba Fr. Engels rõhutas, et korterioludel on määrav koht inimese füüsilist ja vaimset tervist ning töövoimet mõjutavate tegurite hulgas.¹ Korteriolude ja elanike tervisliku seisundi vahel on ikka tihe seos valitsenud. Ebasanitaarsete ja ülerahvastatud korteritega kaasnevad tuberkuloos, kopsupõletik, gripp jt. nakkushaigused. Samuti on korterioludel vaeeldamatu mõju inimese psüühikale. Paljud psühhiaatrid on veendunud, et ebasoodsad kodused olmetingimused on üks psüühilisi haigusi soodustavaid tegureid.² Seega omavad korteritingimused suurt tähtsust sotsiaalse hügieeni seisukohalt.

Korterioludest Tartu linnas kodanlikul perioodil puudub senini ulatuslikum ülevaade. Kodanlikud ajaloolased pole sel teemal midagi olulist avaldanud. Küll aga on tartlaste elamistingimusi rohke statistilise materjali alusel analüüsitud statistik H. Reiman.³ Tänapäeval on urbaniseerumisprotsessi eri tahkude uurimine muutunud kõikjal aktuaalseks ja nende probleemidega on edukalt tegeledud ka Nõukogude Eestis. Mitmes kirjutises on Eesti linlaste korteriolusid käsitlenud R. Pullat.⁴ E. Mäsaaku uurimused on keskendunud Tallinna tööliste elamistingimuste iseloomustamisele kapitalismiperioodil.⁵ Sindi tööliste elamuid on uurinud A. Kämer.⁶ Tartu Riikliku Ülikooli NSV Liidu ajaloo kateedris on valminud mitmed Eesti linna ja töölisasulate eluolu käsitlevad diplomid.

¹ Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд., т. 2, с. 331.

² Jänes H. Elamu ja tervis. Tln., 1975, lk. 14–16.

³ Reiman H. Korteriolud Tallinnas ja Tartus. – Eesti Statistika, 1929, nr. 92–93, lk. 385–398.

⁴ Pullat R. Eesti linnad ja linlased. Tln., 1972.; Tartu ajalugu. Koost. R. Pullat. Tln., 1980.; Pullat R. Городское население буржуазной Эстонии. Таллин, 1973.; Pullat R. Квартирные условия в городах буржуазной Эстонии. – ТАТ. Ühiskonnateadused, 1976, nr. 3, lk. 246–259.

⁵ Mäsaak E. Tallinna tööliste korteriolud kapitalismiperioodil. Kandidaadidissertatsioon. 1974. Käsikiri ENSV TA Teaduslikus Raamatukogus; Mäsaak E. Tööliste korterioludest Eestis aastail 1920–1940 kodanliku ajakirjanduse valgusel. – ТАТ. Ühiskonnateadused, 1968, nr. 2, lk. 160–171.

⁶ Kämer A. Sindi tekstiilitöölise vanemad elamud. Kasarmud. – Rmt.: EM Ar. 22. Tln., 1968, lk. 315–327.; Kämer A. Sindi tekstiilitöölise vanemad elamud. Väikemajad. – Rmt.: EM Ar. 27. Tln., 1973, lk. 33–51.

ЕЖЕГОДНИК
ЭТНОГРАФИЧЕСКОГО МУЗЕЯ
XXXIV

ETNOGRAAFIAMUUSEUMI
AASTARAAMAT
XXXIV